

מו

„המעבדה“ של אלתרמן

מאת

י. זמורה

לבד מתיקונים קלים ולא-קלים שחלו בשירי נתן אלתרמן — בין כתב-היד שהוגשו לבין מה שנדפס ופורסם, לאחר שתי הגהות שלו, תיקונים, שמהם הבאתי ברשימתי ה-קודמת דוגמאות אחדות והם ראויים לעיון מדוקדק, ללימוד ולבחינה (שכן, אפשר ללמוד על-פיהם הרבה על אופיו של המ-שורר ועל יחסו למלה המודפסת שלו), מלבד תיקונים אלה, אתה מוצא לא מעט בתי-שיר שלמים, שהוא פסלם במשך ההגהות. וביטולם. פשוט השמיט אותם.

לנו אין ספק, כי בתי-שיר „פסולים“ אלה יש גם כהם מן החן והרצינות של המשורר, ואילו נדפסו — ודאי שהיו מתקבלים על דעתנו כחלק אורגני משירתו; בתי-שיר אלה — אסור שילכו לאיבוד. שכן, הם שירים של אלתרמן לכל דבר, וראויים להיזכר ולהישמר.

אביא להלן שמונה קטעים „פסולים“ מתוך „חגיגת קיץ“, שיש שאני מצטער על שלא נכללו בספר, באיזה אופן שהוא, כי ערכם ודאי, ולא רבים המשוררים של זמננו המ-סוגלים לשיר „בתים“ כאלה ועוד לפסלם, בחינת „פגים“, רחמנא ליצלן.

ושוב, גם בתי-שיר אלה אתה מוצא הגות מקורית, הרגשות עדינות, לשון עשירה וגי-מישה, דימויים מפתיעים בייחודם, תריות

הערה כללית: מראי-המקומות להלן הם לפי מהדורה א' של „חגיגת קיץ“ בהוצאת „מחברות לספרות“.

א

בעמוד 20 — בין סוף הבית (בראש העמוד) לבין הבית שלאחריו, הושמט הבית הבא:

בוא ערב קיץ. פשוט
כדאי לומר זאת שוב.

בוא מפני שאתה שוה.
שיאמרו לך דבר יפה.

אבל הדברים היפים,
באמת ובתמים, הם לרב

לא אותם שנאמרים ונכתבים,
כי אותם שחולפים ברחוב,

שהולכים, רצים, עפים.
גם זה כבר ידוע. טוב.

ב

בעמוד 36, בין בית ראשון לבין בית שני — הושמטו 2 הבתים הבאים:

כמו רכסי הרים גזיזים מתהום בנהם
היו פניו. על אף ארשת תם-נפשי

היה בהן איזה יסוד מחריש אזנים.
הדים עזים למעשי בראשית.

כאלו הבורא — או נאמר הטבע —
בעת הצבו את זו הדמות גרפוע קמעה

לבהון מלאכתו, אך לא חור אליה...
שפן להרמע הוסיף בפתד-קה.

ג

בעמוד 83, לאחר השיר „האשה“ (יד) — הושמט הבית:

אמרה האשה:
בני אהובי,

גדף אותי פיך —
וצעק לבכי.

אביך מת.
אבל פחו סביבי

עלה אביך
מתוך האדמה.

אמר: אם חבכי
אני אשמע

וארדף את בנך
באש אדמה.

— בני אל תירא.
כל צער נמחה.

בכי אין מפכר.
אך הנה יש שמחה.

ד

בעמוד 84, לפני השיר „הסכם“ הושמט הבית, שכותרתו היתה „ירח על גגות“:

איש אחד העיר:
הנה הירח זוהר.

כל אדם, כל בעל חי בעיר,
רואה אותו על גג אחר.

אלו פתע נוצר בטבע
שתוף המחוז הרואים,

היתה דעת כל נטרפת
בן-לילה מרב ירחים.

ה

בעמוד 78, בין השיר „שקר החן“ לבין השיר „הכיבשה“, הושמט השיר „כחלום יעוף“:

איש אחד בשנתו
שחק פתאם

ומת בעודו
רואה חלום.

לא ידע שחולם הוא,
חשב שהוא ער.

נשאר שחוק בלי חלום,
בלי חולם, בלי פותר.

ו

בעמוד 141, בין בית א' לבין בית ב' הושמטו החרוזים הבאים:

גם על פני ספור של מה-בקה,
שאין לדעת שחרו,

נפרשו ביד שלוחה
שמים דוממים של זכרון.

ברגע שאנו דנים בקול רם
אם יש לכלנו אב,

כחו האלם והחם
את חיינו נושא בשניה.

עד יניחם בזעף וכעדנה,
כמו הנמרה את בר בטנה.

ז

בעמוד 163 — לפני הקטע המתחיל ב- „בסמוד“, הושמט הקטע הבא:

או אמר הקפאי כי לפני זמן-מה, בעמדו לבדו בקומה שניה אל מול החשכה המוארת של המרחבים הריקים, נפלה עליו חרדה גדולה.

מה דעת המחבר על כך?

לזאת השיב המחבר, כי החרדה אינה חדשה, אך נסבותיה ומשמעה יש בהן חדוש.

בתוך — אָמר — חשכת ליל
מביטים זה בזה כעת

קפאי חושף-שנים
וקפאון מרחב אין קץ.

זוהי כיום התמונה
ועד התחדש אמונה

זה מול זה יעמדו הם כשני תישים
ותחמיהם רועד גשר תקרשים.

ח

בעמוד 164 בין בית ראשון לבין הקטע המתחיל במלים „אחרי חבריו“, הושמט הקטע הבא:

מענין לענין שאלו, מה בסיו לומר על התפתחותה המפלאה של העברית ומה סכויי העשרתה והרחבתה לעתיד לבוא.

על כך השיב:

העברית מתפתח בלי קץ ובלי סוף
מתוך הכרח אשר אינו בר-מניעה.

שפן לוחטים המחוז מרב
מחשבות, שהלשון קצרה מהביען

מחמת היותה ענייה...
אחר-כך שיה ווהוסיף:

לשון נפלאה, שתהיה בריצה.